

TVORBA ANTONÍNA DVOŘÁKA SE ZAMĚŘENÍM NA POHÁDKOVÉ OPERY

NÁZEV PŘÍSPĚVKU ANGLICKY

Veronika Vojtová

Resumé

Článek obsahuje nejen teoretickou, ale i praktickou část. V první části jsem se zaměřila na inspiraci českými národními pohádkami, které Dvořák zpracoval ve svých dvou nejznámějších operách, Rusalka a Čert a Káča. Praktická část potom obsahuje nápady, jak tyto dvě opery využít ve výuce hudební výchovy na I. stupni ZŠ.

Klíčová slova: Antonín Dvořák, opera Rusalka, opera Čert a Káča, hudební výchova, I. stupeň ZŠ

Abstract

The article contains both a theoretical and practical part. The theoretical one focuses on his inspiration by Czech fairy tales that Antonín Dvořák used in his most well-known operas Rusalka and Čert a Káča (The Devil and Kate). The practical one explains how to use these operas in teaching Music at primary schools..

Key words: Antonín Dvořák, opera, Rusalka, Čet a Káča (The Devil and Kate), Music, primary school

1. ÚVOD

Téma článku jsem si zvolila z několika důvodů. Především je to z důvodů osobních, protože už od dětských let pravidelně spolu s mojí maminkou a sestrou Klárou navštěvuji divadelní a operní představení, koncerty vážné hudby a všeobecně se zajímám o kulturu. V divadlech i v koncertních sálích jsem se mnohokrát setkala s hudbou Antonína Dvořáka a jeho různá díla mě zaujala. Dvořákovy opery jsem si jednoduše zamilovala, protože jsou pochopitelné pro malé diváky a zároveň nadchnou i dospělé posluchače. Druhým důvodem je, že od svých devíti let hraji na klavír a pár jednodušších skladeb od toho to skladatele jsem také hrála. Posledním důvodem, který je zároveň cílem článku, bylo zjistit, z jakých zdrojů čerpal Antonín Dvořák svou inspiraci, co ho vedlo k tvorbě těchto děl.

Během sepisování článku jsem čerpala z divadelních a koncertních programů, internetových stránek a především ze dvou knih, zabývajících se životem Antonína Dvořáka, jako je *Spirituál bílého muže* aneb *Dvořák v Americe* od Zdeňka Mahlera a *Hudba domova* od K.V. Buriana.

2. ANTONÍN DVOŘÁK – STRUČNÝ MEDAILONEK SKLADATELE

Antonín Dvořák se již za svého života stal jedním z nejvýznamnějších evropských symfoniků, tvůrců oratorní a komorní hudby. Jeho díla byla v 80. letech 19. století provozována špičkovými interprety v nejznámějších hudebních centrech mnoha zemí Evropy, ve Spojených státech amerických, v Kanadě, Rusku a Austrálii. V závěru života byl často Dvořák označován za největšího žijícího skladatele. Antonín Dvořák je v mezinárodním kontextu nejhranějším českým autorem a nejproslulejším českým umělcem vůbec. V českém operním prostředí patří jeho opery k nejhranějším dílům. Dvořákovy symfonie a komorní díla jsou interpretovány na mnoha domácích hudebních festivalech nebo při koncertních provedeních.

Dvořákův příklon k lidové tvorbě, zejména k lidové slovesnosti, je patrný v některých jeho operách. Podle pohádkových námětů zkomponoval dvě své nejznámější opery, *Čert a Káča* a *Rusalka*. V nich se opírá o českou lidovou slovesnost, osobitě využívá možnosti

pohádkového světa, světa víl či pekla a vytváří tak originální, dramatická, pohádková a fantaskní hudební díla.

3. OPERA ČERT A KÁČA

3.1. OKOLNOSTI VZNIKU

Čert a Káča je pohádkovou operou a spadá do závěrečného období Dvořákova života. Po návratu ze Spojených států v roce 1895 se Dvořák věnuje pouze programní hudbě a operám na pohádkové náměty. Ke komponování nové opery Dvořáka zřejmě podnítily pozitivní ohlasy na symfonické básně podle balad z Erbenovy Kytice, což sám později potvrzuje: „*Všeobecně mne po symfonických básních velebili jako povolaneho skladatele operního a mohu vám jen říci, že tato kritika měla na mne vliv.*“ Prostřednictvím ředitele Národního divadla F. A. Šuberta se Dvořák dostává k libretu mladého spisovatele a překladatele Adolfa Weniga Čert a Káča. Skladatelovi se libreto zalíbilo natolik, že i přes výtky některých svých přátel začíná komponovat.³⁷

3.2. LIBRETO

Wenigovo libreto vychází z lidové pohádky původně literárně zpracované Boženou Němcovou. Je rozvrženo do třech dějství, z nichž každé se odehrává v jiném prostředí. V prvním dějství je to hospoda, v druhém peklo a v posledním zámek. Libreto má dvě paralelní dějové linie. V první z nich je hlavní postavou ovčák Jirka, reprezentující poddaného, který trpí pod panskou zvlí a v závěru opery zachraňuje kněžnu před peklem výměnou za zrušení roboty. Ve druhé dějové linii má pak hlavní slovo vdavekchtivá Káča, která je ochotná za vidinou vdavek jít i s čertem do pekla. Obě dějové linie se prolínají ve druhém dějství, kdy Jirka vymyslí lest a zachrání čerty ze spárů Káči. Dále se dějové linky protnou na konci opery, kdy se čert chystá odnést do pekla kněžnu, a tu ze spárů pekla zachraňují Káča s Jirkou. Výrazným znakem v této opeře je absence tradičního milostného motivu a není zde tradiční happy end. Ten je zde přeměněn a vystavěn na základě morálního napravení kněžny, která osvobodí své poddané od roboty. Když se Dvořák začal libretem zabývat, z více stran k němu dolehly názory, že nedostatek lyriky je stinnou stránkou příběhu. Proto si Dvořák vymohl na

³⁷BURIAN, Karel Vladimír. *Hudba domova: kapitoly ze života hudebního skladatele Antonína Dvořáka.*

Praha: Supraphon, 1979.

Wenigovi dodatečné připsání textu pro kněžninu árii do úvodu třetího dějství. Tato árie je velmi rozsáhlá a vážně laděná, kněžna v ní lituje svých hříchů, oplakává svoji samotu a obává se trestu pekla. Kritici se shodují, že tato árie však s rámcem opery příliš nekorresponduje a minula se účinkem, neboť kněžna se v této árii představuje divákům úplně poprvé. V prvním jednání se o ní a jejím přezíravém chování k poddaným jen vyprávějí, a tak divák nemá možnost posoudit a vidět její pozdější psychologickou proměnu.³⁸

3.3. CHARAKTERISTIKA ZHUDEBNĚNÍ

Dvořákovy symfonické básně a opery *Rusalka* a *Armida* z posledních let života jsou díla představující vážné až tragické náměty. Avšak u *Čerta a Káči* je tomu jinak. Zde se Dvořák chopil komického námětu a vytvořil tak veselou lidovou pohádku atraktivní i pro dětského diváka. Peklo zde nepředstavuje temné místo plné čertů, ze kterých jde strach, naopak jsou zde ztvárněni jako legrační bytosti, které samy mají strach z hubaté vesnické holky. Stejně komická je i samotná Káča, které musí kněžna věnovat nejkrásnější statek ve vsi, aby vůbec měla naději, že si ji někdo vezme.

Opera *Čert a Káča* je skladatelovým pokusem o zcela nové kompoziční postupy, o nový pohled na zhudebnění textu i na nové výrazové možnosti. Můžeme to pozorovat především ve způsobu, jak Dvořák pracuje se zpívaným slovem. V předchozích operách byl vždy kladen důraz na plynulou, zpěvnou, vokální linii. V této opeře se na mnoha místech setkáváme s krátkými úsečnými replikami, které jakoby připomínají charakteristickou stručnost Janáčkových nápěvků. Tento způsob práce uplatnil Dvořák zejména v partu Káči, jejíž klíčovou povahovou vlastností, upovídáností, mistrovsky vystihl. Dále Dvořák přispěl k originalitě této opery svojí schopností výmluvně charakterizovat prostředí a situace, například v sugestivní scéně, ve které Marbuel Káče líčí přednosti pekla nebo orchestrálního úvodu druhého dějství, v nichž se ve vrchovaté míře uplatňuje Dvořákovo instrumentační mistrovství.

Typickým rysem hudby *Čerta a Káči* jsou taneční inspirace, tanec zaujímá v ději důležitou roli. Káča a její tancechtivost je jedním z výrazných charakterizačních prvků postavy, což vyplývá už ze samotného libreta. Taneční stylizace se prolínají celou

³⁸MAHLER, Zdeněk. *Spirituál bílého muže aneb Dvořák v Americe*. Praha: Primus, 1998. ISBN 80-85625-28-8.

operou, jako například v originálním valčíku ve scéně vesnické tancovačky, polkou, na kterou tančí Káča s Marbuelem, strhujícím tancem čertů v pekle nebo stylizací polonézy v předešlé ke třetímu dějství, která bývá také často uváděna jako samostatné koncertní číslo. Podstatným stavebním prvkem partitury jsou příznačné motivy. Tento princip v předchozích dvou operách Jakobín a Dimitrij ustupuje do pozadí, naopak v Čertovi a Káče představuje významnou složku podílející se na struktuře hudebního toku.³⁹

3.4. PREMIÉRA

Premiéra Čerta a Káči 23. listopadu 1899 byla netrpělivě očekávanou událostí, neboť se jednalo o první skladatelovo jevištní dílo zkomponované po návratu ze Spojených států. Dvořákův kult v českých zemích tehdy vrcholil a vedení Národního divadla věnovalo nastudování díla mimořádnou péči. Režie se ujal ředitel divadla František Adolf Šubert a do hlavních rolí byli obsazeni nejlepší sólisté, kterými scéna disponovala. Kritické ohlasy byly vesměs velmi kladné, Národní listy např. psaly: „*Hudba Dvořákova nese celou pečeť jeho genia. Kypící vynalézavost melodická, žhavá rytmička, svrchované ovládnutí všech výrazových prostředků, smělé a originální harmonie, instrumentace barvitá a ve svých spojích namnoze i nová, tu něžná, tu mocná, slovem celé mistrovství skladatele, který jest jedním z největších žijících, jeví se i na novém jeho díle v míře ještě jen stupňované.*“ U diváků měla opera tak velký úspěch, že se ještě v téže sezóně uskutečnilo dalších dvacet repríz. Dvořák se k premiéře vyjádřil slovy: „*Mohu plným právem říci, že dosud žádná z mých oper nebyla napoprvé provedena tak dokonale, jako Čert a Káča. Jak orchestr, tak i sólisté, sbor a inscenace učinili vše, aby má opera byla skvěle provedena.*“⁴⁰

4. OPERA RUSALKA

4.1. OKOLNOSTI VZNIKU

Opera Rusalka, stejně jako to bylo u předchozí opery Čert a Káča, spadá do skladatelova závěrečného životního období, ve kterém se Dvořák věnoval především pohádkovým a mytickým námětům. Po úspěšné premiéře Čerta a Káči se Dvořák pouští do nové práce pro divadlo, opět do komponování opery a shání si vhodné libreto. Nejprve přemýšlí o zhudebnění textů Karla Pippicha Vlasty shon. Tímto nápadem se zabíral již dříve,

³⁹ <https://operaplus.cz/opery-antonina-dvoraka-x-cert-a-kaca/>

⁴⁰ <https://operaplus.cz/opery-antonina-dvoraka-x-cert-a-kaca/>

později ho zhudebnil Otakar Ostrčil. V jednom z rozhovorů pro list *Politik* se Dvořák zmiňuje, že hledá námět z českých dějin, proto je mu prostřednictvím ředitele Národního divadla F. A. Šuberta nabídnut text *Rusalky* od básníka Jaroslava Kvapil. Jedná se o pohádkový a zároveň silný příběhem o vodní víle, která se zamiluje do člověka, a později na svou lásku doplatí. Dvořák dává na doporučení tehdejšího hudebního kritika Emanuela Chvály a libreto přijímá. Začíná komponovat a po půl roce je hotové třetí dějství.

Jaroslav Kvapil vytvořil několik operních libret nebo divadelních her, avšak do povědomí veřejnosti se dostává až jako autor libreta *Rusalka*. Původně toto libreto vytvořil pro českého hudebního skladatele Aloise Jiránka, který působil na Ukrajině. V průběhu práce si Kvapil uvědomuje, že mu pod rukama roste neobyčejné dílo, které by nerad poslal „na nejistou adresu“ a tak libreto Jiránkovi nakonec neposkytne. Ještě před dokončení libreto nabízí dalším českým skladatelům jako například Oskaru Nedbalovi, Josefu Bohuslavu Foersterovi, Karlu Kovařicovi nebo Josefu Sukovi, nikdo z nich ale zájem neprojevuje. Prostřednictvím inzerátu se Kvapil dozvídá, že Antonín Dvořák hledá libreto ke zhudebnění, a tak své libreto nabízí prostřednictvím ředitele divadla F. A. Šuberta Dvořákovi.⁴¹

1.1. Libreto

Libreto vychází z více inspiračních zdrojů, přičemž za jeden z hlavních můžeme považovat pohádku od Hanse Christiana Andersena, *Malá mořská víla*, dále potom povídku *Undine* od německého básníka Friedricha de la Motte Foqué nebo drama Gerharta Hauptmanna, *Potopený zvon*. Kvapil se snažil o všeobecné přijetí textu jako české pohádky, proto své libreto zasazuje s odkazy na erbenovskou tradici do kontextu českého prostředí.

Základním motivem *Rusalky* je neslučitelnost dvou odlišných světů, a to světa lidského a světa nadpřirozených bytostí. Velmi dramaticky je podaný osud hlavní nešťastné hrdinky, která kolísá nejen mezi dvěma nesmiřitelnými světy, ale přímo mezi životem a

⁴¹MAHLER, Zdeněk. *Spirituál bílého muže aneb Dvořák v Americe*. Praha: Primus, 1998. ISBN 80-85625-28-8.

smrtí. Tento pocit vykořenění, neukotvenosti a existenciální nejistoty je příznačný právě pro období fin de siècle,⁴² z něhož čerpá Kvapil více než z tradice romantické. Za nejvýraznější rys libreta se považuje jeho básnická krása. Bohatým využíváním jazykových prostředků se Kvapil vyvaroval jakékoli povrchnosti a každému výstupu dal určitý výraz a náladu. Výrazným znakem libreta je jeho lyričnost, která se stala dobrým základem pro jeho zhudebnění. Kvapil se pohyboval v divadle, psal i divadelní hry a tato znalost mu umožnila přirozeně rozvrhnout tempo střídání monologů a dialogů v jednotlivých scénách nebo prostředí.⁴³

1.2. Charakteristika zhudebnění

Rusalka zaujímá mimořádné místo v Dvořákově uměleckém odkazu, je všeobecně uznávána jako skladatelova nejzdařilejší práce pro jeviště, ale především se podle mnohých názorů jedná o Dvořákovu vrcholné dílo vůbec. Mezi běžně uváděnými Dvořákovými operami je Rusalka považovaná za „nejwagnerovštější“, což se projevuje zejména ve způsobu, jakým skladatel zachází s orchestrální partiturou. Orchester zde představuje rovnocennou složku vokálních partů a na některých místech je i hlavním nositelem výrazu. Dvořák využívá tradičního obsazení orchestru, kde důmyslnou kombinací nástrojů a jejich skupin vytváří barevné hudební plochy, které ilustrují dojem šplouchání vln na jezeře, tajemných zvuků nočního lesa, anebo odlesku stříbrného měsíčního svitu na vodní hladině.

V Rusalce můžeme pozorovat Dvořákovu umění kontrastu, který zcela odlišnými výrazovými prostředky zobrazuje dva protikladné světy, lidský a pohádkový. Rozdílně jsou pojaty výstupy lesních žínek s jejich bezstarostnými hrami a naproti tomu vzrušené dialogy Rusalky s Vodníkem či Ježibabou. Pomocí odlišného vedení vokálních linií dosahuje skladatel účinného kontrastu mezi postavami éterické Rusalky a ohnivě Cizí kněžny.

Výraznou úlohu ve zhudebnění Rusalky hraje příroda. Dvořákův vztah a obdiv k přírodním krásám se prolíná celou řadou Dvořákových děl a v Rusalce dosahuje svého vrcholu. V této opeře je příroda brána zcela komplexně, Dvořák nevykresluje jen krásnou scénérii, která by v příběhu tvořila pouhou kulisu, ale činí z ní aktivní prvek podílející se

⁴² fin de siècle = je označení pro epochu na přelomu 19. a 20. století a zejména pro její umělecké styly a duchovní atmosféru.

⁴³ <https://operaplus.cz/libreto-k-dvorakove-a-kvapilove-rusalce/>

na osudech postav. Příroda je zde krásná, tajemná, zlověstná, hrozivá a především mocná ve svém majestátu. Dále nám ukazuje, že odvěké přírodní či boží zákonitosti, kterým se Rusalka zpronevěří, nelze obejít a trest je nevyhnutelný.

4.2. PREMIÉRA

Brzy po dokončení díla se začalo jednat o provedení Rusalky v Národním divadle. Zároveň se blížily Dvořákovy šedesátiny a šéfdirigent Karel Kovařovic měl v úmyslu uvést celý cyklus skladatelových oper, v jehož úvodu by zazněla světová premiéra Rusalky. Bohužel k realizaci toho to plánu nikdy nedošlo. Do hlavních rolí byli původně obsazeni sopranistka Růžena Maturová a tenorista Karel Burian. Jeho vinou však z premiéry málem sešlo, neboť se jí nemohl zúčastnit, a tak se role prince zhostil tenorista Bohumil Pták. Ten roli studoval také, ale bylo s ním počítáno až pro reprízy, své role se nejen zhostil se ctí, ale dokonce svým výkonem výrazně přispěl k úspěchu premiéry.

Premiéroví kritici vyzdvihovali Dvořákovo zhudebnění, které vyniká neobyčejnou, výrazovou lyrickou melodikou a mistrovskou instrumentací, která nejenže navozuje „pohádkový“ dojem, ale také ilustruje prostředí děje. Naproti tomu Kvapilův text, který je dnes považovaný za jedno z nejkvalitnějších libret v celé české operní literatuře, tehdy jednoznačné kladné přijetí nezaznamenal. Bylo mu především vytýkáno neinspirované vytěžení literárních zdrojů a nejednoznačná motivace postav či roztržitost jednotlivých motivů. Kladně se kritika vyjadřovala o vysoké básnické hodnotě, lyrismu a hudebnosti veršů libreta.⁴⁴

5. PRAKTICKÁ ČÁST

V této části se budu zabývat zavedením Dvořákových oper a jejich využitím v hodinách hudební výchovy na I. stupni. Jedná se jen o nápady, které prozatím nemám vyzkoušené v praxi.

Výchozí teze: Z bakalářské práce, kterou jsem měla k dispozici⁴⁵, vyplývá z výpovědí v dotazníku, že pro 65 % bývalých žáků neměla hudební výchova žádný nebo měla jen zanedbatelný význam.

⁴⁴ <http://www.antonin-dvorak.cz/>

⁴⁵ HAVRÁNKOVÁ, Petra. *Opera a její reflexe v hudební výchově na školách*. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Mgr. MgA. Iva Volavá. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2013. Kap. 3.

Přítom přibližně 25 % absolventů středních škol poslouchá klasickou hudbu velmi často nebo často a důkladnější přípravu v dějinách hudby by uvítali. Přiznávají, že pouze u minima skladeb znají jejich autora. Přibližně 50 % respondentů nebylo nikdy v životě na opeře a nevzpomínají si, že by se o ní někdy ve škole učili (Havránková, s. 53-54). Tato zjištění jsou značně alarmující, nesvědčí o cílevědomém přístupu vyučujících předmětu a vedou k úvahám, zda se s tímto stavem smířit, nebo hledat možnosti nápravy.

V této práci si nekladu za cíl analyzovat komplexně problémy výuky hudební výchovy na školách, speciálně na 1. stupni základních škol, ani navrhnout koncepční řešení výše popsaného stavu výuky. Chci se však v budoucnu pokusit přispět některými vyučovacími metodami a podněty k tomu, aby žáky hudební výchova zajímala a aby si alespoň o jejich velikánech – zakladatelích naší národní hudby – pamatovali několik důležitých poznatků, na základě emocionálního zážitku z poslechu jejich skladeb. Nabídnou zde tři takové aktivity pro žáky.

Žáci už vědí, že si v hudební výchově povídáme o skladateli Antonínu Dvořákovi a jeho dvou operách, *Rusalka* a *Čert a Káča*. Jejich úkolem nyní bude uhádnout, po poslechu dvou skladem, zda se jedná o árii z opery *Rusalka* nebo z opery *Čert a Káča*. K poslechu bych využila neznámější árie, tedy z opery *Rusalka* árii *Měsíčku na nebi*⁴⁶ a z opery *Čert a Káča* árie *Pěkné to tu máte všecko*⁴⁷. Pokud by si žáci s úkolem nevěděli rady, pustila bych jim další árie, jako například *Celý svět nedá ti nedá*⁴⁸, kterou zpívá vodník v *Rusalka*, nebo árii Kněžny v *Čertovi a Káče* *Jak smutno v zámku — pusté síně, jež veselostí hlaholily*⁴⁹. Dále bychom si mohli o těchto dvou áriích popovídat, diskutovat o čem se v nich zpívá, kdo ji zpívá, do jaké části děje můžeme árii zařadit atd.

Jednou z aktivit je **spojovačka**. Úkolem žáků by bylo přiřadit postavy k jedné ze dvou oper, jen podle názvu oper, bez toho, že by věděli, o čem je děj oper.

V další aktivitě bych využila **mezipředmětové vztahy**. S žáky bych si v hodině českého jazyka přečetla knihy, které se staly předlohami ke zpracování libret těchto dvou oper. U opery *Rusalka* bych použila knihy od dánského spisovatele Hanse Christiana Andersena *Malá mořská víla* a u opery *Čert a Káča* stejně pojmenovanou pohádku *Čert a Káča* od

⁴⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=Qul0b3e631k>

⁴⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=gfXPRuyPQXg> - 1:13:15 - 1:14:15 min.

⁴⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=tIZbRHwsnaM>

⁴⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=gfXPRuyPQXg> - 1:20:00 - 1:29:30

české spisovatelky Boženy Němcové. U této aktivity bych použila metodu předvídání, kdy by žáci jen podle názvu knih hádali, o čem pohádka bude. Dále bychom si kousek pohádky přečetli a opět hádali, jak příběh bude pokračovat. Po přečtení knih bych se teprve děti zeptala, kdo tyto pohádky znal, četl či viděl, ať už jako televizně zpracovanou pohádku, nebo jako operu.

Poslední aktivita se bude týkat pohybu. Žáky si rozdělím na dvě skupiny, jedna bude holčičí a druhá klučičí. Skupina děvčat se pokusí různými pohyby **znázornit tanec lesních žínek za svitu měsíce**⁵⁰, který se odehrává hned na začátku prvního jednání. Naopak chlapci se pokusí znázornit tanec čertů v pekle⁵¹, který se odehrává na konci druhého dějství. Inspirací k improvizaci pohybem může být dětem zhlédnutí videozáznamu z operního představení Rusalky, některé jeho části podle výběru. Účinnější je ovšem osobní návštěva Rusalky v divadle, která bude pro děti jistě uměleckým zážitkem, o němž si ve škole popovídáme.

6. ZÁVĚR

Cílem článku bylo přiblížit inspirační zdroje Antonína Dvořáka u dvou jeho nejznámější oper Rusalka a Čert a Káča. Opery jsem prozkoumala od okolností jejich vzniku, přes libreto, zhudebnění až po samotnou premiéru. Během zkoumání a sepisování faktů o operách jsem se zároveň dozvěděla spoustu nových informací. Pro mě nejzajímavější byly vždy podkapitoly týkající se zhudebnění libret, ve kterých jsem měla možnost zjistit, jak tento geniální hudební skladatel komponoval.

Antonín Dvořák je jeden z našich nejvýznamnějších skladatelů, jehož hudba dokáže promlouvat i k dětem. Proto si myslím, že by se mu v hodinách hudební výchovy, případně v rámci mezipředmětových vztahů i v dalších vyučovacích předmětech, mělo věnovat více prostoru. V poslední části článku jsem se proto zaměřila na nápady, jak pracovat s Dvořákovými skladbami. Sama od září tohoto roku vyučuji dvě třídy hudební výchově a ráda bych svým žákům více přiblížila osobnost Antonína Dvořáka. Nápady, o kterých se v článku zmiňuji, jsem ale zatím nestihla vyzkoušet v praxi. Ráda bych proto toto téma ještě více rozvedla ve své diplomové práci.

⁵⁰ https://www.youtube.com/watch?v=WIEITGa_wyI - 4:41 - 9:38 min.

⁵¹ <https://www.youtube.com/watch?v=gfXPRuyPQXg> - 1:08:50 - 1:13:09 min

LITERATURA

- 1) BURIAN, Karel Vladimír. *Hudba domova: kapitoly ze života hudebního skladatele Antonína Dvořáka*. Praha: Supraphon, 1979.
- 2) HAVRÁNKOVÁ, Petra. *Opera a její reflexe v hudební výchově na školách*. Bakalářská práce. Vedoucí práce: Mgr. MgA. Iva Volavá. Praha: Pedagogická fakulta UK, 2013.
- 3) HOLZKNECHT, Václav et al. *Člověk potřebuje hudbu*. 1. vyd. Dr. Jiří Válek. Praha: Panton, 1969.
- 4) MAHLER, Zdeněk. *Spirituál bílého muže aneb Dvořák v Americe*. Praha: Primus, 1998. ISBN 80-85625-28-8
- 5) MARKOVÁ-KRYSTLÍKOVÁ, Jiřina a Anna NOVOTNÁ. *Opera nás baví: [první kniha o opeře pro děti i rodiče]*. Ilustroval Jiří VOTRUBA. Praha: Práh, 2005. ISBN 80-7252-121-7.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

- 1) <https://operaplus.cz/opery>
- 2) <http://www.antonin-dvorak.cz/>
- 3) <http://www.vicnezfilm.cz/antonin-dvorak--rusalka---zakladni-informace-pred-prenosem-p130.html>